

OD REVITALIZACIJE TVRĐAVE DO REURBANIZACIJE GRADA

Ratko Vučetić

U razdoblju od 16. do 18. stoljeća izgradnja fortifikacija jedan je od najvažnijih zadataka graditeljstva na području Hrvatske. Među brojnim utvrdama posebna pozornost posvećivala se utvrđivanju gradova, čime je određen i njihov karakter kao gradova utvrda. Zbog strateškog položaja Hrvatske, tj. brane turskim prodorima, prilikom izgradnje fortifikacija korištena su tada najsuvremenija europska dostignuća u toj vrsti graditeljstva, čiji su ostaci važan dio naše kulturne baštine. Tijekom spomenutog razdoblja, a s obzirom na svoju važnost, utvrde su modernizirane i prilagođavane novim uvjetima ili zapuštane kada bi izgubile svoju funkciju, no zbog moguće ratne opasnosti sve do početka 19. stoljeća važila je zabrana nji-

Zgrada Oružane i jugoistočni bastion koprivničke tvrđave: Povijesno-građevni razvoj i vrednovanje: Prijedlog konzervatorskih smjernica: Idejno rješenje obnove (elaborat), Zagreb, Institut za povijest umjetnosti, 2002.

hovog rušenja. Modernizacija i izgradnja gradova u 19. stoljeću dovodi do rušenja gradskih utvrda i širenja gradova u nove prostore. Povijesne jezgre povezuju se s predgradima, a linije fortifikacija pretvaraju se u ulice, promenade i parkove u skladu s higijenskim i prometnim potrebama navođenim kao razlozima za rušenje utvrda. Odnos prema gradskim utvrdama mijenja se tek u posljednje vrijeme, od kada se fortifikacijski sustavi počinju tretirati kao sastavni dio urbaniteta, čijom se obnovom i novim namjenama pridonosi i revitalizaciji gradova.

Grad Koprivnica naručio je od Instituta za povijest umjetnosti izradu Konzervatorske studije za revitalizaciju Oružane, bedema, ravelina i prostora sajmišta koja se sastoji od dva elaborata: *Zgrada*

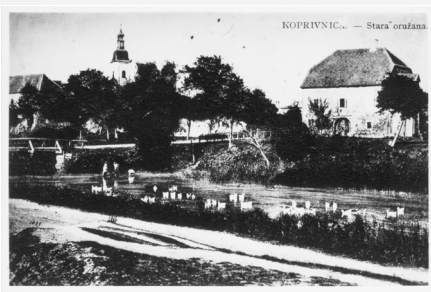
Oružane i jugoistočni bastion koprivničke tvrđave, dovršen 2002. godine i *Prostor očuvanih šančeva, ravelina i sajmišta*, dovršen 2003. godine. Voditelji istraživanja i izrade elaborata su mr. sc. Davorin Stepinac i dr. sc. Andrej Žmegač uz niz suradnika.

Primjer Koprivnice poseban je primjer povijesno uvjetovane situacije grada koji je od 16. do 18. stoljeća pretvoren u tvrđavu sa zemljanim bastioniranim utvrdama, no razvojem predgrađa u razdoblju od 17. do 19. stoljeća prvobitna utvrđena povijesna jezgra grada, koju sačinjavaju tri paralelne ulice sa župnom crkvom, samostanom i starom zgradom gradske uprave, postupno se napušta, a novo gradsko središte formira se oko današnjeg glavnog gradskog trga, pred nekadašnjim sjevernim gradskim vratima. Gubitak funkcija doveo je do stagnacije i deurbanizacije nekadašnje povijesne jezgre, danas svedene na razinu suburbanog predgrađa smještenog u središtu grada. Kroz revitalizaciju središnjeg tvrđavskog prostora omogućit će se njegova integracija u gradsko tkivo.

Zgrada Oružane do danas je jedina sačuvana zgrada prvobitne tvrđave i zbog izdvojenog, istaknutog položaja uz ostatke jugoistočnog bedema treba je sagledati kao cjelinu s ovim jedinim preostalim dijelom tvrđave, uz koji su vezani i njezina funkcija i nastanak (sagrađena je kao južna gradska vrata, a u 18. stoljeću pretvorena je u oružanu), a sačuvana je jer je taj dio bio najmanje urbaniziran. Izgradnja južnih gradskih vrata (Oružane) započeta je 1583. godine, a dovršena je 1598. godine. Osnovni volumeni današnje zgrade odgovaraju situaciji 16. stoljeća. Sagleda li se Oružana u sklopu sačuvane povijesne arhitekture Koprivnice, smatramo da je treba visoko vrednovati kao najstariji sloj sačuvane profane arhitekture u gradu. Uz Kamenita vrata zagrebačkog Gornjeg grada ovo su jedina sačuvana gradska vrata iz 16. stoljeća (tipološki bliska ovim primjerima je i ulazna kula s vratima iz 16. stoljeća varaždinskog burga), a kao i Oružana iz 18. stoljeća, zauzima zasebno mjesto unutar fortifikacijske arhitekture. Građevinsko stanje zgrade je dobro, dok spomenička sačuvanost ne zadovoljava, zbog niza

pregradnji. Preostale strukture tvrđave uz Oružanu raspoznatljive su toliko da mogu dati osnovnu sliku o oblikovanju nekadašnje tvrđave.

Prema provedenim istraživanjima, koja su pokazala da nema dovoljno elemenata za uspostavu izvornog izgleda Oružane iz 16. i 17. stoljeća, iznijet je prijedlog konzervatorskih smjernica kojima se predlaže restauracija kasnijeg 'baroknog stanja', što bi omogućilo i prezentaciju zemljanih bedema s predbedemom, kao jednim od najvrednijih elemenata tvrđave, kao i obnovu veze Oružane sa susjednim bastionom. Idejno rješenje obuhvaća i prostor zapadno od Oružane: početak bedema s predbedemima, Oružanu, jugoistočni bastion s predbedemima i kavalikom, kao i šanac s eskarpom i kontraeskarpom pred ulazom bastiona. Obnova cjelovitog sklopa jugoistočnog dijela tvrđave zahtijevala bi ukidanje prometa i rušenje nekih kuća, no predviđena je i korigirana varijanta sa zadržavanjem

prometa i prezentacijom reduciranog dijela tvrđavskog sklopa u mjeri koja ne bi bitno osiromašila njezin izgled i smisao. Ovim prijedlogom otvara se i mogućnost obnove drvenog mosta preko rekonstruiranog šanca (pješački i biciklistički pristup), čime bi se dobilo na atraktivnosti, a sama Oružana ponovno bi se mogla doživjeti kao južna gradska vrata.

U drugom dijelu studije, koji se odnosi na ostali dio tvrđavske cjeline, date su smjernice i za uređenje ovog prostora. Nekadašnji sjeverozapadni i jugozapadni bastion te zapadni ravelin sa šančevima dijelom su urbanizirani, a dijelom pretvoreni u zelene površine. Zbog uglavnom definirane pros-

torne situacije, ovdje nisu predviđeni posebni zahvati osim uređenja i održavanja. U prostoru nekadašnjeg sjeveroistočnog bastiona i sjeveroistočnog ravelina, novija izgradnja negirala je tragove utvrde, no donekle slijedi nekadašnje linije tvrđavskog sklopa. Snažnije intervencije predviđene su uz nekadašnja sjeverna gradska vrata, tj. na spoju današnjeg središnjeg gradskog trga i prostora unutar tvrđave. U ovom je prostoru, uz nužna arheološka istraživanja, predložena izrada arhitektonsko-urbanističkog projekta kojim bi se riješio ulaz u tržnicu, prezentacija nalaza i problem izgradnje uz župnu crkvu, na mjestu nekadašnje ubožnice, čime bi se učvrstio sklop uz crkvu i naglasio ulaz u tvrđavu. Gradsko tkivo unutar tvrđave trebalo bi

revalorizirati i reurbanizirati, tj. učvrstiti ulične nizove i preoblikovati nekvalitetna rješenja te riješiti problem prometa, pješačkih zona i zelenih površina prema iznesenim prijedlozima.

Konzervatorskom studijom tvrđave u Koprivnici otvorena je i problematika arheoloških istraživanja povijesnih jezgri gradova kontinentalne Hrvatske. Upravo je ovdje zbog rahle izgradnje moguće više-manje sustavno provesti istraživanja koja bi mogla dati nove spoznaje o strukturi grada i gradske arhitekture ranijih razdoblja, a eventualni nalazi mogu poslužiti kao polazišna točka u valorizaciji i reurbanizaciji prvobitne gradske jezgre, tj. unutar prostora tvrđave.